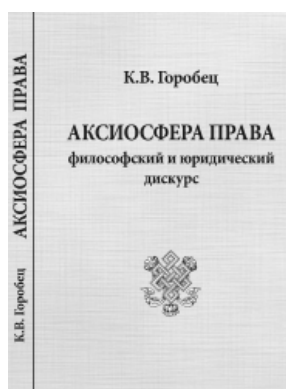

**АКТУАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
КОМПЛЕКСУ АКсіОЛОГіЧНИХ ІДЕЙ
У ФіЛОСОФії ПРАВА
ТА ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІЙ
ЮРИСПРУДЕНЦії
(рецензія С. Максимова
на монографію К. Горобця
«Аксіосфера права:
філософський і юридичний дискурс»)¹**

Уявлення про право як сферу цінного, що виникла як відповідь на тезу щодо формальної сутності права, його інструментальної природи, як констатація того, що право може мати власний зміст, власну наповненість, що відрізняє його від інших інститутів суспільства, — одна з ключових та найбільш принципових тез сучасної філософсько-правової думки. Зародження аксіологічного підходу в юриспруденції, який на пострадянському просторі асоціюється з іменами Н. Неновські, П. Рабіновича, В. Нерсесянца, ознаменував собою насамперед переосмислення методологічних засад природно-правових та позитивістських концепцій, їх синтезу в контексті цін-

нісного правового дискурсу, виходу на нові рівні осмислення правової реальності, в якій рівною мірою діють як норми, так і цінності. Більше того, аксіологічна тема в сучасній філософії права як у гносеологічному, так і в онтологічному напрямі, — це рух до виявлення унікальних граней правової сфери, її самобутності та спрямованості на використання специфічних засобів досягнення соціального компромісу.

Однак загострення проблематики правової аксіології пов'язане не лише з внутрішніми суперечностями в самій філософії права. Ціннісна тема має набагато більш широкий спектр інтерпретацій, аніж догматичні суперечки. В епоху трансформацій аксіологія завжди набуває особливого статусу, наповнюється новими відтінками та проблемами. Сучасне право перебуває саме у стані докорінних змін не лише форми, а й змісту, структури, найбільш глибоких рівнів свого існування. Це передусім виводить до проблеми аксіологізації правового розвитку як протидії уніфікації правових систем та культур. У наш час очевидно, що збереження правової системи в її унікальності та самобутності — одне з найскладніших завдань, що стоїть перед окремими правовими культурами.

¹ Горобець К. В. Аксіосфера права: філософський и юридический дискурс : монографія / К. В. Горобець. — О. : Фенікс, 2013. — 218 с.

У цьому сенсі рух цінностей правової сфери, їх розвиток та трансформація, взаємодія, їх ранжування, центрування тощо — це пріоритетні напрями правової аксіології як сфери філософсько-правової думки.

У цьому контексті актуальність теми монографії К. Горобця не викликає сумнівів. Виявлення системних характеристик правових цінностей та цінностей права шляхом розгляду їх як деякого цілісного феномену — аксіосфери права, що розвивається за своїми внутрішніми тенденціями, має специфічну будову, особливим чином взаємодіє з позитивним правом та формує окремий напрям розгортання правової ідеї — дозволяє по-новому осмислити класичні та найновіші аксіологічні концепти філософії права.

Автор дослідження поставив собі за мету виявлення природи та структури аксіосфери права як системи правових цінностей та цінностей права. Слід зауважити, що така комплексна та широкомасштабна проблема, навіть при найпершому наближенні, справляє враження дуже складної та багатовимірної. Однак міцна та глибоко продумана методологічна база дослідження дозволила автору вибудувати цілісну струнку концепцію, що гармонійно вписується як у сучасну філософію права, так і загальнотеоретичну юриспруденцію.

Автор обрав методологічну позицію інтерсуб'єктивності в комунікативному її баченні як основу для свого дослідження. При цьому заслуговує на схвалення пропозиція К. Горобця розглядати цінності не просто як предмети дискурсу, але як певні ідеї, носіями яких можуть бути певні інтегративні суб'єкти, як-от нація, суспільство чи людство у цілому (с. 41–44). Такий погляд дозволив йому відійти від проблеми релятивізму та універсалізму у сприйнятті цінностей правової сфери та констатувати їх інтегративну, єднальну функцію.

Оригінальною та сміливою видається ідея автора щодо розгляду структури права як єдності догми права, цінностей правової сфери та суб'єктів, що взаємодіють у рамках правової ситуації (с. 70–79). Очевидно, автор тут намагається використати неklasичні погляди на природу догми права, що лише останніми роками починають ставати предметом дискусій та обговорень. Поглиблення цієї тези у подальших наукових розробках автора мають стати значним внеском у ці дискусії.

Можна констатувати, що автору вдалося реалізувати феноменологічне бачення правових цінностей. Використовуючи сучасні інтерпретації гуссерлівських ідей, К. Горобець справедливо говорить про подвійну природу правових цінностей, які є одночасно компонентами права, входять до його структури, і одночасно — засобами його пізнання, що використовуються як на рівні буденної правосвідомості, так і на рівні наукового осмислення проблем правової реальності. Заслуговують на увагу авторські роздуми щодо відплатної (реактивної) та ініціативної (активної) справедливості, що аналізуються в контексті співвідношення морального, релігійного та правового сприйняття ідеї справедливого.

Монографічне дослідження К. Горобця було б неповним, якби у ньому не розглядалися проблеми співвідношення аксіосфери права та системи позитивного права, яку автор пропонує іменувати нормосферою. Цікавим є розгляд компонентів нормосфери за двома напрямками: система правових норм та система правових принципів. Відштовхуючись від позитивістського бачення норми як наказу, закону, автор не лише доводить хибність цієї позиції, а й демонструє

принципову відмінність між правовими нормами та принципами, які виступають, відповідно, нормативними вимогами та нормативними необхідностями. Метафоризацію правових принципів як певних законів, що організують правовий простір, можна вважати вдалим підходом до визначення глибинних основ правової нормативності (с. 127).

Третій розділ монографії автор присвятив тим аспектам теми, що мають безпосередній вихід на практичну сферу. Тут особливу увагу заслуговує думка, що цілісність аксіосфери та нормосфери права забезпечується за допомогою феномену верховенства права — особливої правової цінності, що, на думку К. Горобця, виражає інструментальний аспект справедливості. При цьому верховенство права виступає критерієм визначення власної цінності права, а ступінь ефективності реалізації цього принципу є індикатором відповідності нормосфери права його аксіосфері. У розрізі розгортання ідеї щодо ролі верховенства права логічними виглядають авторські ідеї щодо філіації та інституціалізації цінностей правової сфери.

Водночас, розглядаючи особливості філіації цінностей правової сфери як процесу взаємодії аксіосфери та нормосфери права, що виражається в наповненні нормативної складової права правовими цінностями та цінностями права, автор чомусь безпідставно оминув питання принципів права. Хоча саме принципи права є тією проміжною ланкою, яка поєднує аксіосферу та нормосферу права, адже саме через закріплення у принципах права (які і визначають загальну спрямованість права) правові цінності знаходять свій прояв у нормах права. Можливо, це пов'язано з тим, що принципи права автор відносить насамперед до нормосфери права (с. 127–128). Утім складно погодитися з цією тезою з огляду на те, що саме за допомогою принципів права відбувається актуалізація цінностей справедливості, рівності свободи, на рівні вирішення конкретних правових ситуацій (наприклад, при застосуванні аналогії права).

У підсумку все наведене дозволяє констатувати, що монографія К. Горобця є істотним внеском у розвиток сучасної правової аксіології, відкриває нові аспекти буття цінностей правової сфери, визначає шляхи практичного використання надбань правової аксіології як філософсько-правової концепції у правовому житті.

С. МАКСИМОВ
*доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри філософії
(Національний університет «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»)*